

I.

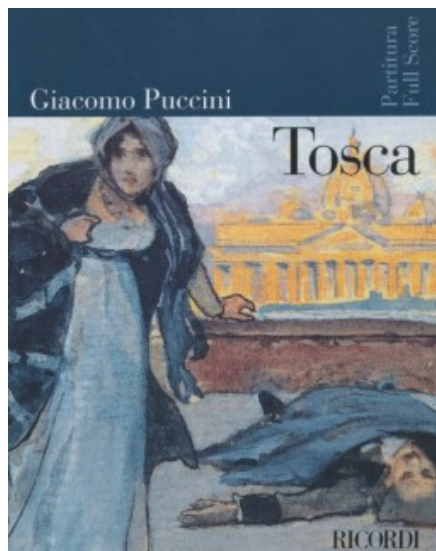
HALHATATLAN OPERAHŐSÖK HALÁLA

(Adalékok a muzikoteatrális nekrostatisztika alapjaihoz)

(1964)

Ezen tanulmány azt tűzte ki céljául, hogy az operaszínpad hőseinek halálával foglalkozván rendszerbe foglalja azok lehetséges előfordulási formáit, felhívja a figyelmet egyes különleges esetekre, és végezetül tanulságokat vonjon le, mind a zenés színpaddal foglalkozó ifjú komponisták, mind a széplelkű operakedvelő közönség számára.

Kezdjük egy tévhit eloszlatásával. Az operaműfaj egyes „kritikusai” elítélő véleményük summázásaként túlságosan véresnek találják az operapartitúrák lapjait. Az operatörténet tanulmányozása viszont arra int, hogy minél leleményesebb fantáziával teszi el láb alól hőseit a komponista, annál fényesebben domborodik ki az egész mű humánuma, annál tetemesebb katharzis-többlettel távozik a néző a színházból. Ebben a kérdésben vétek a legkisebb megalkuvás is.

Hashártyagyulladásból vagy vírusos influenzából eredő elhalálozásból sohasem lesz jó operalibrettó! Hadd idézzünk itt egy klasszikus esetet, a Toscaét: Scarpiát leszúrják, Cavaradossit lelövik, Tosca leugrik a mélységbe, Angelotti öngyilkos lesz a kútban; Spoletta, Sciarrone és a börtönőr bizonyosan lebukik az események nyomán, a Sekrestyésnek nem lehet már sok hátra, hiszen teljesen szenilis. Marad a pásztorfiú és a juhok. Így kell tisztára söpörni a színlapot!

Ezen rövid elvi kitérő után térjünk rá tanulmányunk voltaképpeni tárgyára. Az operahősök halálának kérdését két oldalról lehet megközelíteni. Először abból az aspektusból, hogy mi volt a gyilkosság vagy az öngyilkosság oka. Úgy véljük, mint másodrendű problémára, erre kár sok szót vesztegetni; teljesen kielégítő az okok puszta felsorolása. Tehát gyilkolni és öngyilkolni lehet: szerelemből; politikai, gazdasági és vallási okokból; becsületből, örültségből, tévedésből; csak gyilkolni lehet bérből és fizetésből, bosszúból és végül – csak úgy. Sokkal érdekesebb a másik megközelítés, a halál módja, ha szabad magunkat így kifejezni: műfaja, a *modus moriendi*.

Nyolc fő csoportba oszthatjuk az operában előforduló halálnemeket, az alábbiak szerint:

I. Exitus *sebezőeszközök* által – mely további három alcsoportra oszlik, úgy mint: 1) *Fegyver*. 2) *Egyéb sebet ütő tárgy*. 3) *Kivégzőeszköz* segítségével előidézett pusztulás.

I/1. Fegyverek. Az operahősök legszélesebb körben alkalmazott munkaeszköze a *kard*. I/1/a. Gyakori alkalmazásának magyarázata abban rejlik, hogy az operalibrettók döntő többsége a múlt századokban játszódik, amikor még igen fejletlen technikával gyilkoltak. Kard terítette le a Komturt a Don Juanban, Carlost és Leonórárt A végzet hatalmában, Fafnert és Mimét a Siegfriedben, Valentint a Faustban (kis ördögi beavatkozással), Siegmundot A walkürben (kis isteni beavatkozással) stb. Meseszerű operákban szükségtelen lesújtani, hatásos a kard puszta felemelése is (lásd Telramund halálát a Lohengrinben).

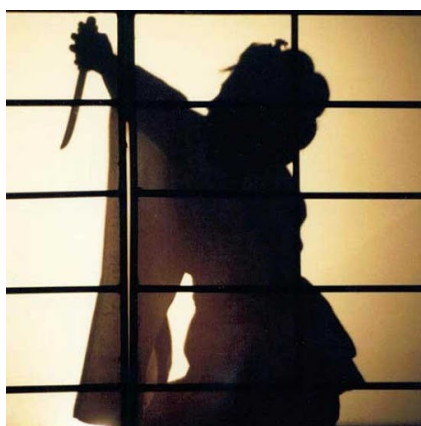
Klaus Florian Vogt (Lohengrin) és Thomas J. Mayer (Friedrich von Telramund) (R. Wagner: Lohengrin, The Royal Opera, 2017/2018. évad)

Az **I/1b**, *tőr* és az **I/1c**, *kés*, nem olyan mutatós, de *legalább* olyan hatásos *alkalmatosság*, mert kis mérete folytán elrejtethető, könnyen szállítható és gyorsan kezelhető. Módosabb emberek, nemesek a tőrt részesítik előnyben (Ravenswood Edgar, Don Carlos, Otelló öngyilkosságra, René gyilkosságra), míg vagyontalan néprétegek, akiknek nem telik tőrre, inkább szegényes étkezésük egyik darabját, a kést kultiválják. (Wozzeck, Don José, Canio, Alfio.) Egyéb hasonló fegyverek: **I/1d** *dárda* (Hagen Siegfriedet), **I/1e** *husáng* (Fafner Fasoltot), **I/1f** *borotva* (a Luluban Walter, a festő, a saját nyakát).

A *lőfegyverek* családját az operaszínpadon az **I/1/g nyíl** (Tell leszámolója Gesslerrel), az **I/1/h puská** (Cavaradossi, Posa márkí lelövetele) és az **I/1/i pisztoly** (Lenszkij, Werther halála) képviseli. A

durranás, a puskapor szaga élményszerű sokkot szerezhet a nézőnek, hacsak – oktan módon – a partitúra ismeretében a megfelelő végszónál nem fogja be a fülét és az orrát. Az Anyeginben Lenszkij érdekes módját veti fel a *pisztoly hajítóeszközként* való felhasználásának, énekelvén: „Ha szívemet sebzi meg a fegyver vagy fejem mellett messze száll”. Bár a pisztolydobálással célszerű nagyon vigyázni, hiszen például Alvaro A végzet hatalmában lojalitása jeléül valóban el akarja hajítani a pisztolyt, de az automatizálódott fegyver öntevékenyen röptében megcélozza a bős apóst, és lelövi, úgyhogy Alvarónak megfagy a félvér ereiben. Itt hívjuk fel nyomatékosan az ifjú zeneszerzők figyelmét, hogy jövődöbeli operáikban öngyilkosságot karddal vagy puskával soha ne eszközöljenek, lévén az említett aktus a fenti fegyverek pengéjének, illetve csövének hossza miatt rendkívül körülményes. *Öngyilkosságot karddal* az operatörténet – tudomásunk szerint – csak egyet ismer, a szerencsétlen kis Cso-cso-szánét, akinek rosszul értelmezett hagyománytiszteletét még az erős idegzetű Puccini is csak spanyolfal mögött tudta színpadra állítani.

(A kép illusztráció)

Maria Callas Death of Madama Butterfly

Pillangókisasszony halála(illusztráció)

Az 1957-es felvételen Maria Callas énekel. Vezényel: Herbert Von Karajan.

Pinkerton: Nicolai Gedda.

I/2. *Egyéb sebet ütő tárgyak.* **I/2/a.** *Pusztta ököl.* (Amerikai specialitás: a Porgy és Bessben Crown ezzel üti agyon Robbinst.) **I/1/b.** *Csőr* (az Aranykakas Dodon cárt), **I/2/c** *Ékszerdoboz* (*Janáček*: Sors című operájában és saját édesanyja Milát), **I/2/d.** *Építőanyagok* (Sámsont és a filiszteusokat, a függöny legördülte után).

Efe KISLALI - SAMSON et DELILA, final scene SAINT-SAËNS.. (6:39)

III. felvonás, zárójelenet

Sámson: Efe Kislali, Delila: Ecaterina Tutu, Dágon főpapja: Ștefan Ignat

Karmester: Iurie Florea

Bukaresti Nemzeti Opera, 2007. november 22.

I/3. *Sebet ütő kivégzőeszközök.* **I/3/a** *Bárd* (Ha véletlenül életlen, akkor még külön dramaturgiai szerepe is lehet. Lásd: Hunyadi László.)

Hunyadi László - Finale (Karola Ágay) – YouTube (8:16)

Ferenc Erkel - Hunyadi László Finale / III. felv., zárójelenet

Szilágyi Erzsébet – Ágay Karola, Hunyadi László – Ilosfalvy Róbert, Gara László – Széki

Sándor, vezényel: Ádám Medveczky

1974

I/3/b *Guillotine* (André Chénier, Danton halála), **I/3/c** *Keréketörés*. Különösen kegyetlen elintézési mód. Nem véletlen, hogy éppen Rotaridesz zsoldoskapitányt továbbítják így a másvilágra, hiszen olyan alapvető dolgokba ártotta bele magát, mint az Arany meg az Asszony.

A második főcsoportba soroljuk a *légzőszervek működésének akadályoztatása* folytán bekövetkezett operai halálnemeket. Alcsoportjai: **II/1.** *Megfojtás kézzel* (Pedro Sebastianot a Hegyek alján-ban, Marcel Henrit a Köpenyben:

Puccini: Köpeny -Tokody-Miller-Molnár – YouTube (53:00)

(Finálé a 48:13-tól)

(Georgett: Tokody Ilona, Marcel: Miller Lajos, Henri: Molnár András)

Desdemona halála (Alexandre-Marie Colin festménye)

Otello is hasonló módon öli meg Desdemonát, csak nem egész tökéletesen, mert utána az még kis mérvben énekel.) **II/2** *Vízbefulladás*. **II/2/a** *Tengerbe* (Senta), **I/1/b** *tóba* (Wozzeck), **II/2/c** *folyóba* (a Bánk bán Melindája), ugyanez *jeges* változatban: Liza A Pikk Dámában.

Erkel - Bánk bán - Tisza parti jelenet - Andrea Rost – YouTube (9:03)

Részlet a Káel Csaba által rendezett operafilmből (2003)

Melinda: Rost Andrea, Tiborc: Miller Lajos

II/3 akasztás. Ettől a módszertől mintha idegenkednének a komponisták. Papageno fel akarja akasztani magát – közbejön valami; A Nyugat lányában Dick Johnson felkötését tervezik, de a búcsúária után – mintha elvágták volna. Az álarcosbál második felvonásában szerepel több bitófa, de – minden dramaturgiai szabály ellenére – egyik sem sül el.

Puccini: A Nyugat lánya c. operája a budapesti Operaházban (1912)

Szorosan kapcsolódik ide a harmadik főcsoport: a *tűzhalál*, tudniillik orvosszakértők véleménye szerint a füst fojtó hatása előbb végez az áldozattal, mint az égési károsodások. **III/1** *Kemence* (a boszorkány a Jancsi és Juliskában), **III/2** *máglya*; **III/2/a** *egyéni*leg, *önként* (Brünnhilde) **III/2/b** *egyéni*leg *erőszakkal* (Zurgát a Gyöngyhalászkövekben); **III/2/c** *csoportosan, önként* (az óhitűek a Hovanscsinában), **III/2/d** *csoportosan, erőszakkal* (az eretnekeket a Don Carlosban).

Wagner: A walkür - Tűzvarázs - Fodor János – YouTube (3:38)

Negyedik főcsoport: a *mérgezéses halál*. **IV/1** *Mérges virág* (Lakmé), **IV/2** *mérgezett virág* (Adrienne Lecouvreur), **IV/3** *folyékony mérge* (A trubadúr Leonórája önmagát, Paolo Simone Boccanegrát). Ezt a halálnemet vissza lehet csinálni, mert létezik *ellenmérge* is. **IV/4** *mérgekígyó* (Euridike). (Ellenmérgekígyó nem létezik, ezért kell Orfeusznak közbelépnie.)

Puccini: Bohémélet - Mimì halála, IV. felv. (Sáfár Orsolya, Z ... (10:17) (Magyar nyelven)

Mimì: Sáfár Orsolya, Musette: Miksch Adrienn, Rodolphe: Horváth Z. István, Marcel: Fülep Máté, Colline: Gábor Géza, Schaunard: Gradsach Zoltán, vezényel: Váradi Katalin
Miskolci Nemzeti Színház, 2012. I. 25.

Az ötödik főcsoport, a *betegségek*, tulajdonképpen csak egy kórra korlátozódik: a *tüdőbajra* (Violetta, Mimì), mely oly stílusosan illett a XIX. századi hölgyek érzelmes lényéhez, mint napjaink ideges drámáihoz a migrén. Berg Lulu című operájában Goll tanácsos *szívszélhűdése* már a modern kor szép perspektíváját jelzi.

Alban Berg: Lulu - Salzburg festival (1:01:00) Goll tanácsos szívszélhűdése kb. 55:10-től)

A *helyzetváltoztatással* kapcsolatos tragikus végek tartoznak a hatodik főcsoportba. **VI/1** *Leugrás* a mélybe (Tosca). **VI/2** *Elsüllyedés* (Don Juan). **VI/3** *Felemelkedés* a mennybe (Margit a Faustban.)

Kraus, Freni & Ghiaurov "Final Scene" Gounod: Faust – YouTube (6:17) (1977)

A hetedik főcsoportot az *egyéb különleges* halálnemek képezik, úgymint: **VII/1** *lelkiismeretfurdalás* (Borisz), **VII/2** *ijedség* (az öreg grófnő A Pikk Dámában), **VII/3** *összetörés* (Olympia baba a Hoffman meséiben), **VII/4** *fáradtság* (Manon Lescaut), **VII/6** *szerelmem* (Izolda), **VII/6** *bánat* (a Tannhäuser Erzsébetje), **VII/7** *feloldozás* (Tannhäuser), **VII/8** *megváltás* (A Bolygó hollandi), **VII/9** *elolvadás* (Hópolyhecske, Rimszkij-Korszakov operájában), **VII/10** *lavina* (Catalani: La Wally című művében Hagenbachot temeti el), **VII/11** *Halálba-* a) *éneklés* (a Hoffmann meséi Antóniaja önmagát), b) *-táncoltatás* (Puccini: A tündérek c. operájában a villik Robertót), c) *csókolás* (Dvorzsák Ruszalkája a herceget). **VII/12** *Visszanézés* (Euridike), **VII/13** *Krónikus élelem-, víz- és levegőhiány* (Aida és Radames), **VII/14** *Krónikus Grálhiány* (a Parsifalban Titurel.)

Luciano Pavarotti - Maria Chiara - AIDA - Finale - Scala ... (10:59)

Giuseppe Verdi: Aida-III. felv. zárókettős
Radames: Luciano Pavarotti, Aida: Maria Chiara, Amneris: Ghena Dimitrova
Milánói Scala ének- és zenekara, vezényel: Lorin Maazel
(1986)

Végezetül, a nyolcadik főcsoport a „*természetes halál*” volna, de sajnos (legjobb tudomásunk szerint) az operatörténet csak egy ilyen ismer. Az is a *darab kezdete előtt* történik: a derék Buoso elhunyt az. Gianni Schicchi címen rendkívül mulatságos vígopera készült belőle.

Puccini: Gianni Schicchi (Jelenet a Los Angeles-i Operaház előadásából)
(will.illionis.edu)

II.

A MAGYAR RÁDIÓ FÖLDRAJZÁNAK TÖRTÉNELME

(1964)

A Magyar Rádió 1925-ben költözött a Budapest, VIII., Rákóczi út 22. sz. ház harmadik és negyedik emeletére

Hosszú évtizedekkel ezelőtt, amikor az ifjú Magyar Rádió kinőtte a Rákóczi úti kis stúdiót, felvetődött, hogy új, méltó helyet kellene keresni ennek a serdületlen, de nagy perspektívájú intézménynek. Valaki azt javasolta, hogy építsenek új stúdióépületet, de ezt bolsevista provokációnak minősítették. Hosszas keresgélés és megfontolás után végre rátaláltak a Főherceg Sándor u. 5–7. számú házra, és emellett döntöttek. A választást több dolog indokolta. 1) Az épület kívülről úgy néz ki, mintha egy ronda bérház volna, ám ha belép az ember a kapun, kiderül, hogy tényleg egy ronda bérkaszárnya. 2) Helyileg a Múzeum körút, a Rákóczi út, a József körút és a Baross utca által bezárt terület középpontjában fekszik, egyaránt távol minden megállóhelytől, így a szükséges zajról kénytelenek az Esterházy, a Sándor, a Szentkirályi és a Múzeum utcán közlekedő magánjárművek gondoskodni. 3) Végül a ház, lévén teljesen körülépítve, nem eshettek kísértésbe a bővítést illetően.

1 - Stúdiopalaeta, 2 - stúdiók, 3 - Központi Iradópalaeta,
4 - Esterházy-palaeta, Múzeumterem, 5 - Károlyi-palaeta,
6 - Üzemépalaeta, 7 - Szentkirályi

A Magyar Rádió épületegyüttese madártávlatból

A Budapest, VIII. kerület Bródy Sándor utcai főbejárata

Az udvarban kis szufniépületet emeltek, benne néhány stúdióval, és megindult az adás. Úgy látszik, a Magyar Rádió nem mindig mondott igazat, mert 1945-ben rászakadt a plafon. A felszabadulás után rögtön megindult az újjáépítés – sajnos ugyanott. A műsorsugárzás hatalmas fejlődésnek indult. Rövidesen heti egy műsorpercre két szerkesztő, négy adminisztrátor, öt ellenőr, valamint nyolc és fél függetlenített tömegszervezeti funkcionárius – egy főre egy léghőmérő cigarettafüst, egy fenékre pedig fél szék jutott. A helyzet tarthatatlanná vált. Akkor egy-két részleget elpottyantottak a környéken: a Rádióénekkart a Rákóczi út és a Szentkirályi utca sarkán, néhány osztályt a Trefort utcában, a könyvtárat a Szentkirályi utcában. Szívós munkával sikerült kiszekírozni egy hatemeletes Szentkirályi utcai ház lakóit. A spájzokban, fürdőszobákban hamarosan megindult az elvi munka. Véletlenül éppen megüresedett a köztársasági elnöki – a volt Esterházy – palota, és azt is a

A volt Esterházy-palota a Budapest VIII., Pollach Mihály téren

Rádió kapta meg. A cselédszobákban a gazdasági osztályokat helyezték el, a hercegi lakosztályokból pedig stúdiókat csináltak. A fehér márványtermet ebből a célból kicsit szétverték,

mígnem a kész stúdióról kiderült, hogy még így is enyhén feudális maradt a hangzása – sebj, klubnak azért elmegy. A Szentkirályi utcában fél stúdióépület, a Puskin utcában egy egész szocialista realista stílusú kocka épült, az előbbi a külföldre menő adások, az utóbbi feltételezhetően a külföldről jött bombák miatt. Az udvaron már előbb bizarr formájú üvegkalickát kanyarítottak, mely pagoda néven lett ismert – azért, hogy a huzat, a hideg és az alig leplezett fogyasztási kényszer miatt a rádiós dolgozók kedve elmenjen a lógástól. Az épületek összekötése céljából átjárókat, hidat és sáros bekötőutakat telepítettek. Rövidesen megindult az osztályok ide-oda költöztetése. A nagy sürgés-forgásban sokan azon vették észre magukat, hogy valahogy nem jutott nekik íróasztal. Ebben a labirintusban még az akkor helyes politikai iránytűvel is nehéz volt az embernek kiismerni magát. Ekkor azután az akkori vezetők új Rádiót ígértek a Lágymányoson. Erre mit tesz isten – 1956-ban ismét leszakadt a plafon. Azután az egymás ellen harcolók eltévedtek a Rádióban – tabula rasa teremtdött, megindulhatott ismét új alapokon a fejlődés. Először a Parlamentben, már reméltük, hogy végleg ott marad, mert a Bródy Sándor utcai épületnél minden más csak jobb lehet. De nem, kezdődött előről a foltozás. Voltak bizonyos helycserék: a kottatár a könyvtár, a könyvtár az ebédlő, az ebédlő a kottatár helyére került. Jobb könyvekhez és kottákhoz jutottunk, az ebéd viszont maradt változatlanul rossz. Azután felfelé terjeszkedtünk. A Szentkirályi utcai stúdióépületre két, a központi épületre egy emeletet húztak. Új stúdiók és irodák létesültek. Az irodákban jó az akusztika. Néhány éve elkészült egy új irodaház terve és az elnöki szoba faburkolata.

A jelenlegi helyzetben, amikor a kis, szűk szobákban a szerkesztőknek egymásba ér a hatásköre, valamilyen új megoldáson kellene gondolkodnunk. Emeletes íróasztal? Miniaturizált szerkesztők? Faltágítás? Vagy a további terjeszkedés? Milyen lehetőségek vannak még? A maszek borbély szemben?? Nem is volna rossz: haj- és magnószalagmontírozás! Vagy Schwarz bácsi üzlete? Talán a cégtulajdonost megnyerhetnének propagandafőnököknek. Elképzelhető a következő vers, hogyaszongya:

Jó a tészta s rá dió,
De még jobb a Rádió!

Esetleg:

Ha szereti az urát,
Vesz Kossuthot, URH-t!

Vagy a másik szomszédos kisiparoshoz telepíthetnék valamelyik agit-prog részlegünket. Képzeljük el a cégtáblát:

AGYTISZTÍTÁS. ELMEFESTÉS

Itt van még esetleg a Nemzeti Múzeum is. Éjjel az adásszünetben kiállíthatnánk műszaki berendezésünket, mint műemléket.

Azért van egy vigasztaló momentum: a Televízióknak sem fenékiig tejfel a Tözsdepalotában!

III.

RIPORT A NAGY ÉNEKESSEL

Rádióműsor

(1965)

- Riporter: A legcsodálatosabb hangszer az emberi hang, a Vox Humana. Ez az instrumentum az érzelmek legszélesebb skáláját képes kifejezni, mert nem fából, fémből, bőrből készült, hanem élő szövetből, és a meleg véráramok, melyek pillanatonként átjárják, egyenesen az emberi szívvel hozzák összeköttetésbe. És ezt a hangszert belülről egy finom, érzékeny intellektus irányítja, az énekművészé. Itt ül mikrofonunk előtt a Nagy Énekes, szerényen, bölcs mosollyal az ajkán. Sok évtizedes művészpálya áll mögötte. Számos nagy embert ismert meg, sok érdekes emberrel találkozott. Megkérnénk a Művész urat, nyissa meg hallgatóink számára élményeinek gazdag tárházát.
- Énekes: Én... Én... Én igazán nem is tudom, hogy mit mondjak. Akik ismernek, tudják, hogy nem szívesen beszélek magamról.
- R: (negédesen) Csak a hallgatók miatt kérjük, drága Művész úr, tegyen most erőszakot a szerénységén, és valljon, hogyan indult el Ön a fényes művészkarrier útján?
- É: (joviálisan) Hát... bármilyen meglepően hangzik, egészen olyan voltam, mint a többi közönséges gyermek, a zsenialitás akkor még nem nyilatkozott meg bennem. Boldogult édesanyám zongorázni taníttatott. De én hamarosan abbahagytam, kérem, mert akkor sem szerettem, és azóta sem szeretem a zenét.
- R: (zavarban, kis szünet után) Hogy is tetszett ezt...?
- É: (észbe kap, fölényesen) Miért vág közbe fiatalember? Úgy értettem, hogy akkor sem szerettem és azóta sem szeretem a zenét *billenteni*, hanem dalolni. Érti fiatalember? Dalolni, azt a nagy művészellemet beleadva – dalolni.
- R: Igen... igen... és azután? Az énekes karrier?

- É: Hát azután mutatkoztak az oroszláncörmök a torkomban, felfedezték istenáldotta tehetségemet, abbahagytam filozófiai tanulmányaimat, és sorsomat az én drága közönségem kezébe tettem le. Azóta az életem nyitott könyv, melynek lapjai forró sikerekkel vannak kikövezve.
- R: Mi volt a Művész úr első szerepe az Opera színpadán?
- É: (meghatottan) Ó, az első szerep... sohasem fogom elfelejteni. Mindig emlékezetes marad számomra. Mintha tegnap történt volna, úgy él bennem. Húsz másodpercig tartottam a magas c-t. A publikum majd szétverte a színházat. Felejthetetlen volt.
- R: És melyik darabban volt ez az első fellépés?
- É: (könnyedén) Ja, azt elfelejtettem.
- R: Úgy hallottuk, Művész úr, hogy Ön kezdő énekes korában egy ízben együtt énekelt Carusóval. Milyen impressziók maradtak Önben erről a csodálatos emlékü partnerről?

Enrico Caruso világhírű operaénekes (1873-1921) kiválóan rajzolt is:

E. Caruso: Korabeli lemezfelvétel, avagy Caruso és az éneklő kutya

- É: Nagyon kedves kollégát ismertem meg benne. Cseppet sem vette zokon, hogy nekem sokkal nagyobb sikerem volt.
- R: De hát mégis, hogy énekelt Caruso?
- É: Sajnos nem tudtam odafigyelni, mert az énekléssel voltam elfoglalva.

E. Caruso: Leoncavallo Bajazzók c. operájának címszerepében (Canio)
(A Caruso képek forrása: a caruso.blog.hu)

- R: Szerepelt együtt, Művész úr, más híres muzsikussal is?
- É: Hogyne, Mascagni vezényletével énekeltem a Parasztbecsületet. Sokan támadják most a Mestert. Vitatják zenéjének értékét. Közismert szerénységemnél fogva nem akarok belefolyni ebbe a vitába. De egyet teljes meggyőződésből tanúsíthatok: ízlése az volt. Engem például mindig forró elismerésével halmozott el. Azt mondta, hogy alakításomból a szicíliai pampák forró lehelete csap ki. Az előadás után adtam neki egy pár tanácsot a jövőben írandó operáival kapcsolatban. Úgy látszik, sajnos nem fogadta meg, mert a Parasztbecsületen kívül egyik műve sem aratott sikert.
- R: Mi volt a legmulatságosabb élménye?
- É: Egyszer az egyik kritikus azt írta, hogy a szólamkollegám jobban éneklő a Bohéméletet, mint én. Napokig kacagtam utána. Hát nem szörnyen mulatságos?
- R: De valóban. Hol énekel szívesebben, művész úr, itthon vagy külföldön?
- É: Természetesen itthon. (Nyafogósan.) Tudja, fiatalember, külföldön állandóan üldöznek a szerződtetési ajánlatokkal, és az olyan fárasztó folyton visszautasítani. Pedig a külföldi közönség nagyon lelkes. A múltkor az egyik Metropolitan-beli fellépésem után a rajongó New York-i publikum kifogta a kocsimból a hat hengert, úgy húztak haza, és a vállukon vittek fel az ötvenegyedik emeleten levő appartement-omba.
- R: Szívesen énekel művész úr a Rádióban?
- É: Igen... igen. A Rádió nagy dolog, mind a fényes palotákba, mind az egyszerű nádfedeles kicsi kunyhókba elviszi a kultúrát: az én hangomat. De ugyanakkor

zokog is a szívem, ha visszahallgatom a felvételeimet. Mert a technika nagy fejlődése ellenére is a gép mégis csak gép. Mit adhat vissza a magasságaim érces csengéséből, mélységeim tömör zengéséből, középhangjaim bársonyos puhaságából, fortéim fénylő erejéből, pianóim átszellemített éteriségéből, legatóim kecses gömbölydedségéből, staccatóim markáns hegyességéből? Vajmi keveset. A televízióban szívesebben szerepelek, mert az előnyös, mutatós külsőm premier planban nagyrészt kárpótolja a drága közönségemet azért, hogy nem élőben hallja a hangomat.

R: Hogyan vélekedik Ön, Művész úr arról a fiatal énekesről, aki nemrég vette át sikerrel az Ön egyik szerepét.

É: Valóban nagyszerű... nagyszerű... nagy... nagy... Ó az ördög vigye el, egész berekedtem... (suttogva). Abba kell hagynunk, fiatalember, tudja az én énekléshez szokott torkom nem bírja a sok beszédet.

R: (ő is halkabban) Csak még egy mondatot befejezésül, Művész úr. Gazdag élettapasztalatát összegezve, mit üzen Ön a fiatal énekesnemzedéknek?

É: (Hirtelen rendes hangon, sőt forte) Fiatal barátaim! Az igaz művészet: szolgálat. Alázat a mű, alázat a szerző iránt, alázat a többi előadóművész kolléga iránt. A vérbeli művészt önzetlenség, alázat, áldozatkészség jellemzi, és mindenekfölött szerénység, szerénység, szerénység.

***Kertész Iván** (Budapest, 1930. április 1. – Budapest, 2014. július 22.) zenei szerkesztő, zenekritikus, 1950-től 1996-ig a Magyar Rádió munkatársa. Tanulmányait a Zeneakadémián Vásárhelyi Zoltán és Gát József vezetésével végezte a karvezetés tanszakon. 1950-től 1958-ig a Magyar Rádió Énekkarában énekelt (melynek alapító tagja volt), 1958-tól pedig opera-szerkesztőként dolgozott. 1986-ban rovatvezetőnek, 1991-ben a Magyar Rádió főmunkatársának nevezték ki. Aranytollas újságíró. Zenekritikái a Muzsikában, a Magyar Nemzetben, a Magyar Hírlapban, a Népszavában és a londoni Opera c. folyóiratban jelentek meg. A magyar operajátszás csillagai c. hanglemezsorozat szerkesztője. Legismertebb könyvei: *A Magyar Állami Operaház* (1975); *Beszéljünk az operáról* (1978); *Aidától Zerlináig* – ez utóbbi átdolgozott formában, *Operakalauz* címmel, 1995-2007-ig öt kiadást ért meg. *216 este az operában* című válogatott kritika-kötete 2006-ban jelent meg. Kertész Iván nemcsak a zenekritikusok opera iránt teljességgel elkötelezett szűk klubjának tagja volt, de azon kevesek közé is tartozott, akik képesek voltak érző és konstruktív recenziót is írni. *Operakalauz*, amely kétszáz zeneszerző több mint félezer operáját ismerteti, máig gyakori olvasmánya a műfaj rajongóinak.